

**Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta
katedra pedagogiky**

Požadavky ke státní závěrečné zkoušce pro kombinované bakalářské studium

VYCHOVATELSTVÍ (7505R008)

Státní závěrečná zkouška v oboru vychovatelství se skládá ze dvou částí: 1. zkoušky ze základů pedagogiky a psychologie pro vychovatele a 2. zkoušky ze zvolené specializace. Zkušební okruhy k jednotlivým specializacím jsou k dispozici na webových stránkách příslušných kateder PedF UK.

**Základy pedagogiky a psychologie pro vychovatele
zkušební okruhy**

A) Zkušební okruhy zaměřené na základy pedagogiky pro vychovatele

- 1) Pedagogika jako věda, struktura pedagogiky. Předmět studia základních pedagogických disciplín, hraniční a spolupracující vědy. Význam studia pedagogické teorie pro pedagogickou praxi.
- 2) Pedagogika volného času. Základní pojmy – volný čas, výchova ve volném čase, volným časem, pro volný čas. Výchova formální, informální, neformální. Výchova mimo vyučování.
- 3) Výchova a vývoj člověka. Pedagogický nativismus a empirismus, důsledky těchto krajností pro koncepci výchovy a vzdělávání. Současné názory na význam vnitřních a vnějších faktorů při vývoji jedince.
- 4) Vztah výchovy a společnosti. Ekonomické a sociální souvislosti výchovy a vzdělávání. Idea vzdělanostní společnosti a současná realita v České republice.
- 5) Přehled vývoje názorů na výchovu a vzdělávání. Výchovný ideál starověku, středověku a novověku.
- 6) Pedagogické názory J. A. Komenského a jejich vliv na pedagogickou teorii a praxi.
- 7) Alternativní směry v pedagogické teorii a praxi. Možnosti a meze využití alternativních koncepcí výchovy v praxi škol a školských zařízení.
- 8) Český školský systém a jeho struktura. Základní legislativní dokumenty ve školství. Současné problémy školské politiky v ČR, v Evropské unii.

- 9) Přehled školských zařízení, která se podílejí na výchově ve volném čase. Zařízení pro zájmové vzdělávání, výchovná a ubytovací zařízení, zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu. Subjekty, které se podílejí na výchově ve volném čase, mimo vyučování. Další prostředí, kde děti tráví volný čas.
- 10) Hlavní trendy ve výchově ve volném čase. Animace, výchova zážitkem, práce v terénu, participace. 11) Motivace dítěte jako pedagogicko-psychologický problém.
- 12) Cíle, podmínky, obsah, metody a formy výchovy ve volném čase.
- 13) Kompetence vychovatele, autorita a prestiž, aktuální problémy vychovatelského povolání. Způsoby získávání vychovatelské kvalifikace.
- 14) Klima školy, zařízení pro volný čas. Výchovný systém zařízení, řády, samospráva, tradice.
- 15) Etika v životě člověka. Morální rozvoj osobnosti, role výchovy, metody etické výchovy. Problém svobody a kázně. Pojetí kázně při výchově ve volném čase.
- 16) Výchovná práce v oblasti multikulturní výchovy, environmentální výchovy a mediální výchovy
- 17) Spolupráce vychovatele s učiteli a s rodiči žáků. Společné aktivity dospělých a dětí v rámci výchovy ve volném čase.
- 18) Zájmové činnosti - pojem. Obsah a formy zájmových činností.
- 19) Hra a hračka ve sféře volného času dětí, mládeže a dospělých.
- 20) Sociálně patologické jevy a poruchy chování. Základní charakteristiky poruch chování, příčiny poruch chování, klasifikace poruch chování, možnosti prevence a řešení jednotlivých poruch chování.

Doporučená literatura

- BENDL, S. Školní kázeň, metody a strategie. Praha : ISV, 2001.
- DVOŘÁČEK, J. Vzdělávání v integrující se Evropě. Praha : VŠE, 2001. ISBN 80-245-0223-2.
- DVOŘÁČEK, J. Základy pedagogiky pro učitele a vychovatele. Praha : PedF UK, 2004.
- DVOŘÁČEK, J. Kapitoly z etiky. Praha : Oeconomica, 2004.
- HÁJEK, B.; PÁVKOVÁ, J. Školní družina. Praha : Portál, 2003.
- HÁJEK, B.; HOFFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. Pedagogické ovlivňování volného času. Praha :

Portál, 2008.

HÁJEK, B. Právní vědomí vychovatele. Praha : UK – PedF, 2003. Texty pro distanční studium.

JEDLIČKA, R.; KOŤA, J. Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže.

Praha : Karolinum, 1998.

KYRIACOU, CH. Řešení výchovných problémů ve škole. Praha : Portál, 2005.

MATĚJČEK, Z. Dítě a rodina v psychologickém poradenství. Praha : SPN, 1992.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice : Bílá kniha. Praha : ÚIV, 2001.

MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence. Praha : Portál, 2003

NĚMEC, J.aj. Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času. Brno : Paid, 2002.

PÁVKOVÁ, J.,aj. Pedagogika volného času. Praha : Portál, 1999, 2002.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání,

http://www.vuppraha.cz/soubory/RVPZV_2007-07.pdf

SAK,P.; SAKOVÁ, K. Mládež na křižovatce. Praha : Svoboda servis, 2004. ŠTVERÁK, V. Dějiny pedagogiky I., II. Praha : SPN, 1991.

TRAIN, A. Nejčastější poruchy chování dětí. Praha : Portál, 2001.

VÁŇOVÁ, R. Studijní texty k dějinám pedagogiky. Praha : PedF UK, 1997.

VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha : Portál, 1999.

B) Zkušební okruhy zaměřené na základy psychologie pro vychovatele

1. Osobnost člověka. Determinanty osobnosti. Struktura osobnosti. Vlohy a schopnosti, inteligenční schopnosti, nadání. Pojmy temperament a charakter. Zaměřenost osobnosti, motivace a hodnoty. Možnosti školy v ovlivňování osobnosti dítěte. Uplatňování tzv. osobního zřetele k individu.

2. Vývoj. Vymezení a vzájemný vztah pojmů: vývoj, zrání, učení. Hlavní činitelé psychického vývoje. Oblasti vývoje a vztah mezi nimi (tělesná, percepční, kognitivní atd.). Tzv. kritická období ve vývoji (citlivá období). Vztah mezi vývojem a výchovou/vzděláváním.

3. Učení. Význam učení pro život člověka. Základní druhy učení – senzomotorické, kognitivní, sociální. Základní principy učení – učení pokusem a omylem, vhladem, posilováním, nápodobou a identifikací.

4. Socializace. Proces socializace, jeho význam pro člověka a společnost. Úloha školy a rodiny v socializaci dítěte, rozdíly v rodinné a školní socializaci. Mechanismy socializace (sociální učení). Problémy v socializaci a její důsledky pro dítě.

5. Motivace. Vymezení pojmů: motivace, potřeba, motiv, motivační konflikt. Druhy motivace uplatňující se ve školním učení: poznávací, výkonová, sociální. Zjišťování motivace. Zásady využívání odměn a trestů.

6. Vybrané teorie vývoje člověka. Představení jedné periodizace vývoje dle vlastního výběru (Freud, Bruner, Piaget, Kohlberg atd.). Eriksonovo pojetí vývoje – charakteristiky

jednotlivých období, vývojové úkoly.

7. Vývoj vnímání a myšlení. Charakteristika jednotlivých vývojových etap, jejich věkové vymezení. Možné problémy ve vývoji. Vztah k výchově/vzdělávání. Možnosti pozitivního ovlivnění.

8. Sociální vývoj. Charakteristika jednotlivých vývojových etap, jejich věkové vymezení. Možné problémy ve vývoji. Význam sociálního prostředí pro utváření identity a sebepojetí člověka. Vztah k výchově/vzdělávání. Možnosti pozitivního ovlivnění.

9. Mladší školní věk. Charakteristika dítěte před vstupem do školy a v mladším školním věku. Hlavní změny v jednotlivých vývojových oblastech, zejména v oblasti kognitivní a osobnostně-sociální. Školní zralost a připravenost. Možné problémy v počátečních ročnících základní školy.

10. Starší školní věk, pubescence a adolescence. Charakteristika období pubescence a adolescence. Hlavní změny v jednotlivých vývojových oblastech, zejména v oblasti kognitivní a osobnostně-sociální. Vztahy k rodičům, k učitelům a k vrstevnickým skupinám. Možné problémové projevy ve škole a jejich řešení.

11. Žáci s SPU a SPCH. Specifické poruchy učení. Stručné charakteristiky dyslexie, dysgrafie, dysortografie a dyskalkulie. Postup školy vůči dítěti s SPU. Pojem problémové chování a specifické poruchy chování. Možné příčiny problémového chování. Projevy problémového chování. Možnosti nápravy problémového chování. Postup školy vůči dítěti s problémovým chováním.

12. Deprivace a subdeprivace. Vymezení pojmů. Příčiny a následky. Nedostatečná socializace dítěte. Vztah k výchově/vzdělávání ve škole. 13. Rodina. Vliv rodiny na vývoj a formování osobnosti dítěte. Výchovné styly v rodině. Vztah rodiny ke škole. Důsledky pro práci vychovatele.

14. Sociální skupina. Charakteristiky sociální skupiny. Třídění skupin podle hlavních kritérií. Sociální dynamika, sociální struktura ve skupině. Zjišťování vztahů a pozic ve skupině (sociometrie). Vedení skupiny. Sociální klima.

15. Narušené vztahy v sociální skupině. Podoba a význam dobře fungujících vztahů ve školní třídě. Projevy narušených vztahů. Pojem šikana. Možnosti prevence a intervence.

16. Pedagogická komunikace (psychologické hledisko). Verbální a neverbální komunikace. Možné problémy v komunikaci mezi učiteli/vychovateli a žáky – jejich příčiny a řešení. Zásady efektivní komunikace.

17. Sociální vnímání a poznávání ve výchově. Pojem sociální percepce a kognice (v kontextu školy). „Chyby“ ve vnímání a poznávání – jejich příčiny, projevy, rizika. Efekt prvního dojmu, halo efekt, pygmalion efekt, sebesplňující proroctví atd. Kauzální

atribuce a autoatribuce.

18. Postoje, předsudky, stereotypy. Složky postoje, utváření a změny postojů. Pojem předsudek a stereotyp, jejich vliv na komunikaci učitele a žáků, rodičů atd. Možnosti narušování předsudků a stereotypů u žáků a u učitelů/vychovatelů.

19. Vychovatel. Vychovatel jako osobnost a jako facilitátor psychického vývoje/osobnostního rozvoje dětí a mládeže. Mentální hygiena pedagogického procesu. Autodiagnostika vychovatele. Rizika profese vychovatele. Stres, jeho příčiny a důsledky. Syndrom vyhoření.

20. Využívání psychologie ve vyučování. Metody pedagogicko-psychologické diagnostiky v práci pedagoga, etika práce s pedagogicko-psychologickými diagnostickými nástroji.

Doporučená literatura

- FONTANA, G Psychologie ve škole. Praha : Portál, 1996.
- HADJ MOUSSOVÁ, Z. Sociální psychologie. Praha : PedF UK, 2003.
- HADJMOUSSOVÁ, Z. Pedagogická psychologie. Praha : PedF UK, 2005.
- HELUS, Z. Sociální psychologie pro pedagogy. Praha : Grada, 2006
- HELUS, Z. Dítě v osobním pojetí. Praha : Portál, 2004.
- HRABAL, V. Sociální psychologie. Praha: PedF UK, 2002.
- HRABAL, V. Diagnostika. Praha : PedF UK, 2002.
- KUSÁK, P.; DAŘÍLEK, P. Pedagogická psychologie A, B. Olomouc : PedF UJEP, 2002
- MAREŠ, J.; KŘIVOHLAVÝ, J. Komunikace ve škole. Brno : MU, 1995.
- MATĚJČEK, Z.; DYTRYCH, Z. Děti, rodina a stres. Praha : MZ ČR, Psychiatrické centrum, 1994.
- MATĚJČEK, Z. Co děti nejvíce potřebují. Praha : Portál, 1994.
- PAVELKOVÁ, I. Motivace žáků k učení : Perspektivní orientace žáků a časový faktor v žákovské motivaci. Praha : PedF UK, 2002.
- PSŠE. Typy žáků. Praha : PedF UK, 1995.
- ŘÍČAN, P. Cesta životem. Praha : Panorama, 1989.
- VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie I. Dětství v dospívání. Praha : Karolinum, 2005.
- VÁGNEROVÁ, M. Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy. Praha : Karolinum, 2001.
- VÁGNEROVÁ, M. Školní poradenská psychologie pro pedagogy. Praha : Karolinum, 2005.